

8 september 2020
IBEN nr. 09-2020

ING Belgium Economic Newsletter

Op naar een wereld zonder cash?

De sluiting van fysieke winkels tijdens de lockdown, de sociale afstand en de angst dat bankbiljetten het virus dragen, heeft geleid tot een sterke daling van het gebruik van contant geld. Is deze daling tijdelijk of permanent? Deze studie van de studiedienst van ING maakt de balans op van het onderwerp. Hier zijn de belangrijkste conclusies:

- Als betaalmiddel wordt contant geld langzaam onttroond door andere oplossingen, die dankzij nieuwe technologieën voortdurend worden uitgebreid. Volgens de internationale enquête van ING (IIS), ongeacht de categorie van uitgaven, rapporteerden minder Belgen in 2020 met contant geld te betalen dan in 2017. Bovendien zegt 70% van de Belgen minder contant geld te gebruiken sinds ze contactloze betalingen gebruiken. 59% van de Belgen zegt in 2020 minder geld te gebruiken dan een jaar geleden.
- Het coronavirus heeft de trend om zonder contant geld te betalen versneld. Volgens de enquête zegt 52% van de Belgen sinds het begin van de pandemie terughoudender te zijn met het gebruik van contant geld.
- Dit wordt bevestigd door de transactiegegevens van ING-cliënten, die wijzen op een sterke daling van het gebruik van contant geld als gevolg van het coronavirus. In vergelijking met dezelfde periode in 2019, gingen van begin maart tot eind augustus 2020 de Belgen 43% minder vaak naar de geldautomaat en namen ze 36% minder op. Hoewel minder uitgesproken dan ten tijde van de strikte lockdown, was deze trend in augustus 2020 nog steeds zeer aanwezig, ondanks de heropening van winkels en restaurants. In de loop van de maand nam de consument 25% minder contant geld op dan in 2019, terwijl het aantal bezoeken aan geldautomaten met 30% daalde. Het is waarschijnlijk dat het gebruik van contant geld in de toekomst duurzaam zal worden verminderen.
- Hoewel contant geld langzaam wordt onttroond als betaalmiddel, is het nog lang niet verdwenen. De vraag naar bankbiljetten groeit al meer dan 17 jaar systematisch sneller dan de Europese economie.
- Dit wordt verklaard door reservefunctie van cash. De ECB schat dat meer dan een derde van de eurobankbiljetten in omloop wordt gebruikt als oppotmiddel binnen het eurogebied. Gezien de lage rentestand zijn de opportuniteitskosten voor het aanhouden van contant geld momenteel laag, waardoor de vraag naar bankbiljetten als oppotmiddel toeneemt. De aantrekkelijkheid van contant geld als oppotmiddel wordt echter sterk bedreigd door de potentiële opkomst van CBDC's (digitale munten die door centrale banken worden uitgegeven).

Charlotte de Montpellier
Economist
Brussels +32 2 547 33 86
Charlotte.de.Montpellier@ing.com

Het coronavirus heeft ons gedrag ingrijpend veranderd. Doordat de hele bevolking van de ene dag op de andere moest thuisblijven, werden heel wat gewoonten in vraag gesteld. Een daarvan is het gebruik van cash als betaalmiddel. Door de sluiting van fysieke winkels tijdens de lockdown, de anderhalvemeterregel en de vrees dat bankbiljetten het virus zouden overbrengen, is het gebruik van cash fors afgenomen. De vraag is nu of die afname tijdelijk of blijvend is. Zal cash ook in de toekomst het voornaamste betaalmiddel zijn? Of evolueren we naar een wereld zonder cash? Tijd om de balans op te maken.

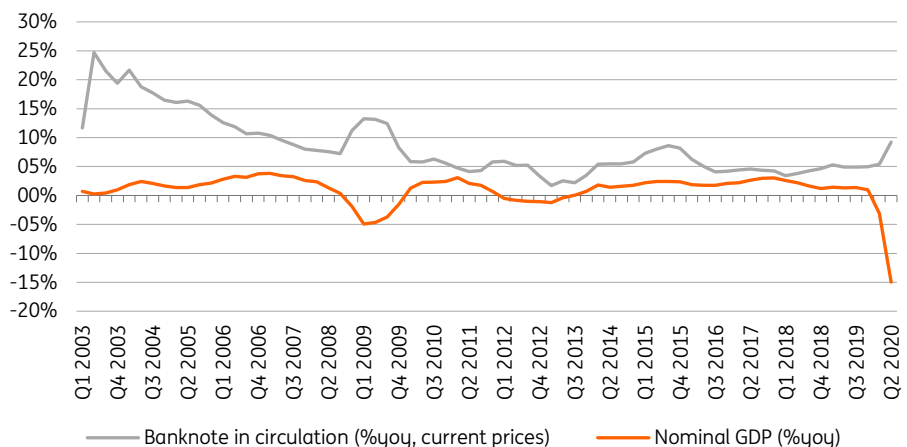
Cash is koning in transactieland ...

Voor we bekijken hoe covid-19 de toekomst van cash beïnvloedt, moeten we stilstaan bij enkele trends die voordien al aan de gang waren. Om te beginnen was cash, in tegenstelling tot wat sommigen denken, vóór de coronacrisis niet aan het wegdeemsteren. Uit de beschikbare gegevens voor de eurozone blijkt dat **de hoeveelheid eurobiljetten in omloop sinds 2003 een solide gemiddelde groei kent en sterker toeneemt dan het nominale bbp**. De vraag naar bankbiljetten groeit dus al ruim 17 jaar systematisch sneller dan de Europese economie.

Gr. 1. Het aantal eurobiljetten in omloop neemt sneller toe dan het bbp

Volgens de ECB was cash in 2016 het meest gebruikte betaalmiddel voor aankopen in verkooppunten ...

... maar andere betaalmiddelen steken cash langzaam naar de kroon.

Bron: Thomson Reuters Datastream, ING

Een van de oorzaken van die sterke vraag naar bankbiljetten is het gebruik ervan als betaalmiddel. Onderzoek van de ECB uit 2016¹ heeft aangetoond dat cash het meest gebruikte betaalmiddel is voor aankopen in verkooppunten² in de eurozone. Volgens de ECB gebeurde met name zowat 79% van alle betalingen in verkooppunten met contant geld, 19% met een kaart en 2% met een ander betaalmiddel³. Uitgedrukt in waarde vertegenwoordigde cash 54% van de betaalmarkt, terwijl kaarten goed waren voor 39% en andere betaalmiddelen voor 7%. In België was cash in 2016 iets minder gangbaar dan in de rest van de eurozone, maar niettemin prominent aanwezig. De ECB berekende dat **63% van alle betalingen in Belgische verkooppunten cash gebeurde, wat overeenkwam met 32% van de totale bestedingen in diezelfde verkooppunten**.

¹ <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op201.en.pdf>

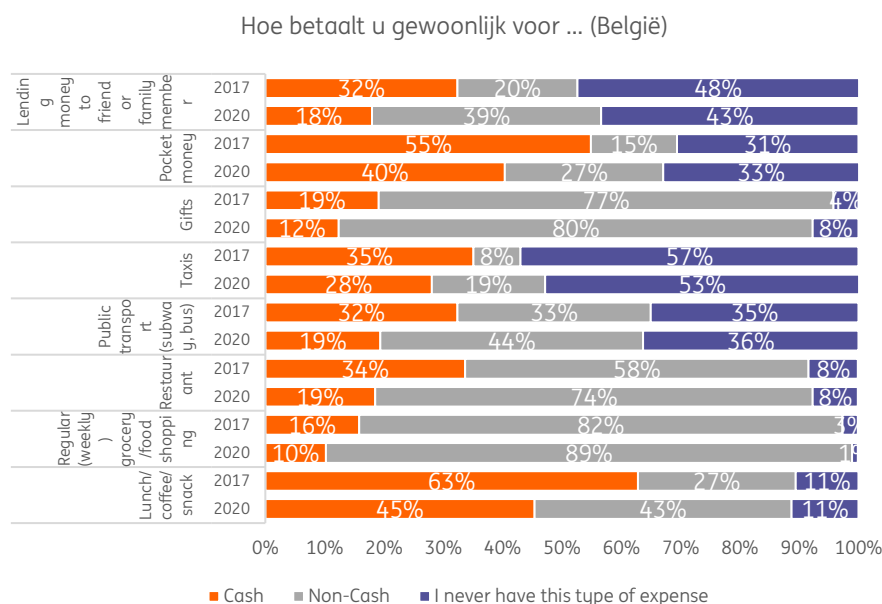
² Het gaat over aankopen in fysieke 'winkels'. De gegevens houden dus geen rekening met andere transacties, zoals de betaling van huurgeld, nutsvoorzieningen of belastingen, noch met online betalingen.

³ Zoals cheques, directe overschrijving of mobiele betalingen.

... maar andere betaalmiddelen steken koning cash langzaam naar de kroon

Cash was in winkels tot voor kort dus nog heer en meester, maar lijkt nu toch steeds meer concurrentie te krijgen van andere betaalmiddelen, die gestaag oprukken. Dat blijkt in elk geval uit de internationale peilingen van ING (IIS⁴) sinds 2017. **In elke uitgavencategorie zijn er in 2020 minder Belgen die zeggen cash te gebruiken dan in 2017.** De daling is bijzonder uitgesproken voor uitgaven in restaurants (in 2017 gebruikte 34% van de Belgen cash, in 2020 nog 19%) en voor kleine voedingsuitgaven, zoals een lunch, snack of koffie (nu 45% cash, tegenover 63% in 2017). Ook als zakgeld voor de kinderen lijkt cash stilaan op zijn retour (in 2020 verkoos nog 40% van de ouders cash, tegenover 55% in 2017).

Gr. 2. In elke uitgavencategorie zijn er in 2020 minder Belgen die zeggen cash te gebruiken dan in 2017

Bron: IIS (ING)

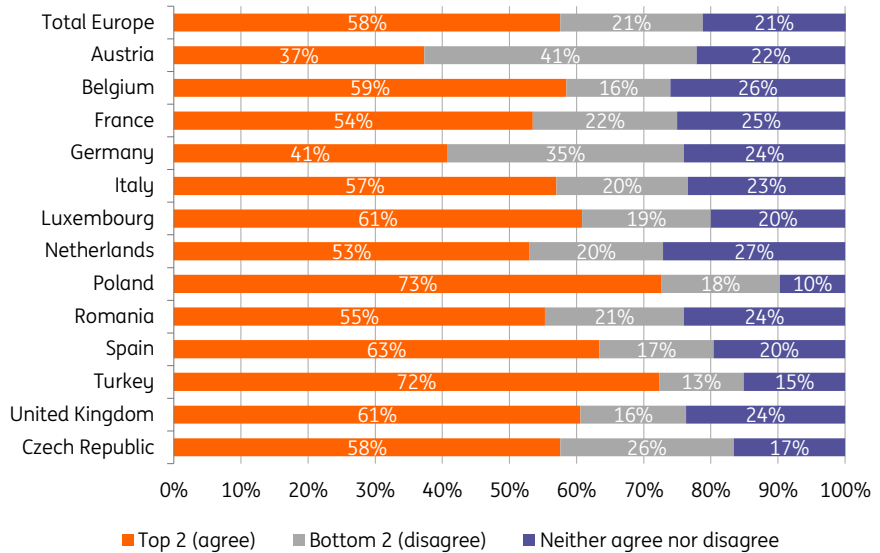
Meer dan de helft van alle Belgen (59%) zegt in 2020 minder contant geld te gebruiken dan een jaar geleden.

Door de gestage opmars van nieuwe betaalmiddelen lijkt het gebruik van cash voor dagelijkse transacties dus af te nemen. Zo zegt 70% van de Belgen – in uiteenlopende mate – minder cash te gebruiken sinds zij gebruikmaken van contactloos betalen. Dat zet in de verf hoe sterk technologie ons gedrag kan veranderen. In het totaal zegt meer dan de helft (59%) in 2020 minder contant geld te gebruiken dan een jaar geleden, terwijl 16% het niet met die stelling eens is.

⁴ De IIS (ING International Survey) is een internationale enquête in opdracht van ING naar het gedrag van consumenten in dertien Europese landen, de Verenigde Staten en Australië. Enquêtebureau Ipsos nam de enquête tussen 15 en 27 mei 2020 online af bij een representatief staal van 1.000 volwassenen in België en 12.824 mensen in de dertien landen.

Gr. 3. 59% van de Belgen en 58% van de Europeanen zegt minder cash te gebruiken dan een jaar geleden.

Bent u het eens met de volgende stelling: "Ik gebruik minder cash dan een jaar geleden"?

Bron: IIS (ING)

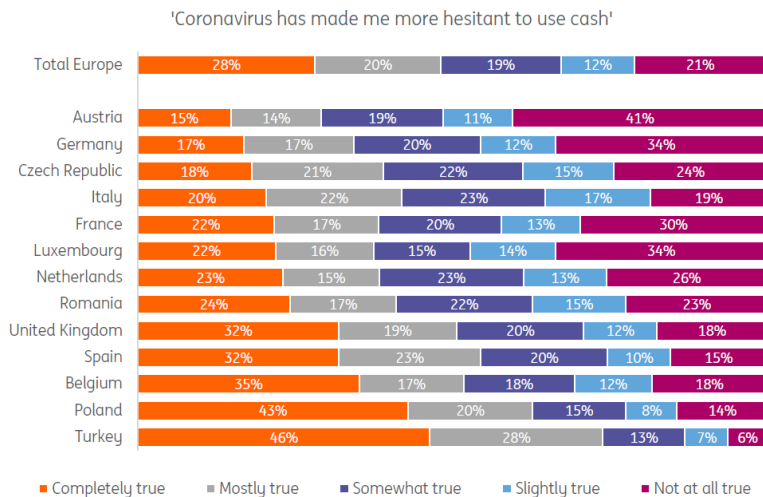
Het coronavirus wakkert de bestaande trend verder aan

In 2020 kregen technologische ontwikkelingen het gezelschap van een van de grootste stoorzenders uit de geschiedenis: het coronavirus. Door de lockdown en de sluiting van winkels zag de bevolking zich wekenlang genoodzaakt om massaal online te kopen en zaten elektronische betalingen in de lift. Sinds het einde van de lockdown zijn de winkels weer open, maar e-commerce heeft wellicht blijvend aan populariteit gewonnen. Dat betekent dat elektronische betalingen ook in de toekomst meer rugwind zullen krijgen dan cash.

Bovendien heeft het risico dat bankbiljetten het virus zouden kunnen overbrengen, het gebruik van cash drastisch verminderd. **In België is ruim de helft (52%) van de respondenten het volledig of in grote mate eens met de stelling "door het coronavirus gebruik ik minder graag contant geld"**. Slechts 18% van de respondenten is het daar helemaal niet mee eens.

In België is ruim de helft (52%) van de respondenten het volledig of in grote mate eens met de stelling "door het coronavirus gebruik ik minder graag contant geld".

Gr. 4. Door het coronavirus gebruiken Europeanen minder graag cash

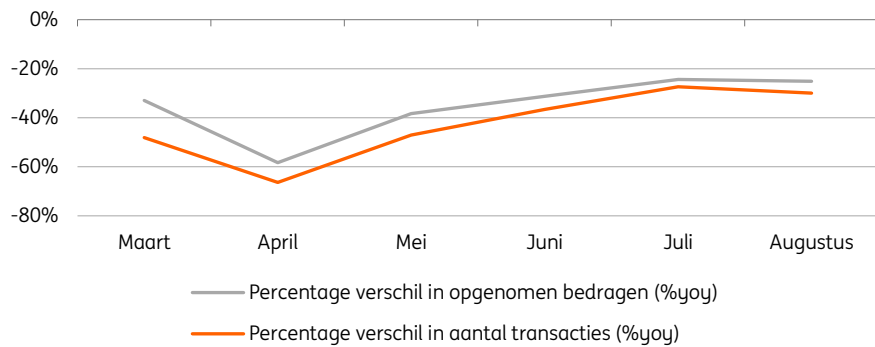
Sample size: 12,824

Bron: IIS (ING)

In augustus 2020 nam de consument 25% minder geld op dan in dezelfde periode in 2019, terwijl het aantal bezoeken aan de detailhandel met 30% daalde.

Een analyse van de transactiegegevens van ING sinds het begin van de lockdown leidt tot dezelfde vaststelling. Van begin maart tot eind augustus 2020 daalde het gebruik van geldautomaten in België met 43% en het opgenomen bedrag met 36% tegenover dezelfde periode in 2019. Hoewel minder uitgesproken dan ten tijde van de strikte lockdown, was deze trend in augustus 2020 nog steeds sterk aanwezig, ondanks de volledige heropening van winkels en restaurants. In de loop van de maand nam de consument 25% minder contant geld op dan in 2019, terwijl het aantal bezoeken aan de detailhandel met 30% daalde.

Gr. 3. Transactiegegevens wijzen op een minder frequent gebruik van contant geld... en augustus is verre van een terugkeer naar normaal.

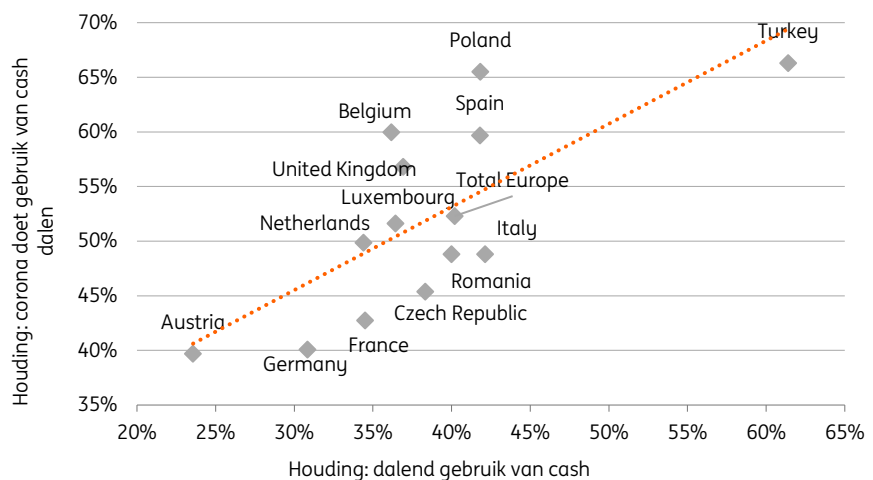

Source : ING, données de transactions des clients

In landen met de grootste voorkeur voor contant geld zegden minder mensen door het coronavirus minder cash te gebruiken.

Een interessante vaststelling is dat het effect van de coronaviruspandemie op het gebruik van cash van land tot land verschilt. **In landen met de grootste voorkeur voor contant geld zegden minder mensen door het coronavirus minder cash te gebruiken.** In landen waar de bevolking al welwillender stond tegenover andere betaalmiddelen, lijkt het coronavirus meer verandering te hebben teweeggebracht.

Gr. 4. In landen met de kleinste voorkeur voor cash vóór de pandemie heeft het coronavirus het gebruik van cash het meest beïnvloed

Het gebruik van cash zat in heel wat landen al vóór 2020 in een dalende lijn, maar de pandemie lijkt die trend flink te hebben aangewakkerd.

De horizontale as geeft de houding tegenover cash weer. Hij is berekend als het gemiddelde percentage van de bevolking dat het eens is met de stellingen "Ik zou willen dat er geen contant geld meer was", "Ik gebruik minder cash dan een jaar geleden" en "Ik zou mijn portefeuille en contant geld met plezier thuislaten wanneer ik op stap ga". Wij zijn ervan uitgegaan dat die stellingen wijzen op bereidheid om andere betaalmiddelen te gebruiken en een kleinere afhankelijkheid van contant geld. De verticale as geeft de verandering in gedrag als gevolg van het coronavirus weer (het gemiddelde van het aantal mensen dat zegt door het coronavirus minder graag cash te gebruiken en dat door het coronavirus minder cash en vaker met de kaart betaalt).

Bron: IIS (ING)

We kunnen dus aannemen dat het coronavirus een beweging die vóór de pandemie al aan de gang was, heeft versneld. Het gebruik van cash zat in heel wat landen al vóór 2020 in een dalende lijn, maar de pandemie lijkt die trend flink te hebben aangewakkerd.

Cash als oppotmiddel

Cash verliest weliswaar langzaam zijn koppositie als favoriet betaalmiddel, maar daarmee is lang niet alles gezegd. **Om te beginnen is cash anoniem**, wat van elektronische betalingen niet gezegd kan worden. Bankbiljetten blijven daardoor het uitverkoren betaalmiddel in de zwarte of informele economie. Dat is geen marginaal fenomeen – het gaat om een massa transacties. Zo was de zwarte economie in België volgens Friedrich Schneider⁵ in 2015 goed voor bijna 66 miljard euro, 16% van het bbp.

Cash is daarnaast meer dan louter een betaalmiddel en kan ook als oppotmiddel worden gebruikt. Ook die rol is niet te verwaarlozen. De ECB schat dat de meeste eurobiljetten in omloop worden gebruikt als oppotmiddel (binnen of buiten de eurozone)⁶. In 2017 werd volgens de ECB met name **meer dan een derde van alle eurobiljetten in omloop gebruikt als oppotmiddel binnen de eurozone, terwijl 30% van het totaal werd aangehouden buiten de eurozone** (als oppotmiddel of als betaalmiddel).

Door de extreem lage rente zijn **de opportunitetskosten van het aanhouden van contant geld momenteel laag, en dat zwengelt de vraag naar bankbiljetten als oppotmiddel aan**. In 2016 zei 24% van de Europeanen uit voorzorg naast zijn bankrekening ook cash aan te houden. De ontwikkelingen van de afgelopen jaren hebben bovendien aangetoond dat de functie als oppotmiddel beïnvloed wordt door onvoorspelbare externe gebeurtenissen. Zo kan een financiële crisis het vertrouwen in het bankstelsel onderuithalen of kunnen geopolitieke verwickelingen buitenlandse valuta's sterk in waarde doen dalen en de vraag naar biljetten van als veiliger beschouwde munten, zoals de euro, doen toenemen. Nu lage rente en onvoorspelbare gebeurtenissen meer dan ooit ons deel zijn, wint de rol van cash als oppotmiddel alleen maar aan belang. Contant geld is voor dat gebruik dan ook nog lang niet uitgespeeld.

Een laatste belangrijk element is dat **cash vooralsnog de enige manier blijft waarop economische spelers een deel van hun vermogen kunnen aanhouden in 'centralebankgeld'**. De deelnemers aan het economische verkeer weten dat zij het bedrag op hun bankrekening op elke moment kunnen opnemen in contanten. De waarde van die contanten wordt beschermd door een geloofwaardige en betrouwbare centrale bank. Dat is cruciaal voor het vertrouwen in het monetaire systeem. Zolang er geen digitaal alternatief voor cash als centralebankgeld bestaat, zal contant geld dan ook een van de pijlers van het monetaire systeem blijven, ook al daalt het gebruik ervan voor transacties. Zolang er geen digitaal centralebankgeld (CBDC, central bank digital currency) bestaat, zal cash dus essentieel blijven voor het monetaire systeem in zijn geheel. Een interessante ontwikkeling in dat verband is dat het debat over CBDC's aan kracht heeft gewonnen sinds Facebook en zijn partners aankondigden de Libra te willen uitbrengen. Sindsdien denken sommige centrale banken ernstig na over de uitgifte van een eigen CBDC⁷, wat de aantrekkelijkheid van cash sterk zou verminderen.

Cash is meer dan louter een betaalmiddel en kan ook als oppotmiddel worden gebruikt.

Meer dan een derde van alle eurobiljetten in omloop wordt gebruikt als oppotmiddel binnen de eurozone, terwijl 30% van het totaal wordt aangehouden buiten de eurozone.

Cash blijft vooralsnog de enige manier waarop economische spelers een deel van hun vermogen kunnen aanhouden in 'centralebankgeld'.

⁵

https://www.researchgate.net/publication/268185661_Size_and_Development_of_the_Shadow_Economy_of_31_European_and_5_other_OECD_Countries_from_2003_to_2012_Some_New_Facts#read

⁶https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2018/html/ecb.ebart201806_03.en.html#toc1

⁷ Meer hierover leest u hier: <https://think.ing.com/snaps/central-banks-move-one-step-closer-to-issuing-digital-currencies/>

Conclusie

Het coronavirus heeft de langzame afname van het gebruik van cash als betaalmiddel die al aan de gang was, wellicht versneld. Toch is cash nog lang niet verdwenen, want het blijft essentieel als oppotmiddel. De opkomst van nieuwe technologieën kan koning cash in de toekomst van de troon stoten als betaalmiddel, maar voor andere functies is zijn heerschappij nog niet bedreigd. Het is dus onwaarschijnlijk dat de wereld na covid-19 er een zonder cash zal zijn. Niettemin zal cash de komende jaren wellicht verder terrein verliezen.

Disclaimer

Deze publicatie, opgesteld door de afdeling Economische en Financiële Analyse van ING België N.V. ('ING') is uitsluitend bedoeld ter informatie en houdt geen rekening met de beleggingsdoelstellingen, financiële situatie of middelen van een bepaalde gebruiker. De informatie in deze publicatie is geen aanbeveling om te beleggen en is geen juridisch, fiscaal of beleggingsadvies noch een aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen of te verkopen. Alle redelijke maatregelen werden genomen om ervoor te zorgen dat deze publicatie niet onwaar of misleidend is, maar ING kan niet garanderen dat de informatie volledig is of de informatie meegedeeld door derden correct is. ING is niet aansprakelijk voor directe, indirecte of gevolgschade die voortvloeit uit het gebruik van deze publicatie, behoudens grove fout van ING. Tenzij anders vermeld, zijn eventuele opinies, voorspellingen of schattingen uitsluitend toe te rekenen aan de auteur(s), zoals deze gelden op de publicatiedatum. Bovendien kunnen deze zonder voorafgaande kennisgeving worden gewijzigd.

Mogelijk is de verspreiding van deze publicatie onderworpen aan wettelijke of reglementaire beperkingen in verschillende rechtsgebieden en wie die deze publicatie in handen krijgt, dient zich te informeren over, en zich te houden aan, deze beperkingen.

Op dit rapport zijn auteurs- en databankrechten van toepassing en dit rapport mag niet gereproduceerd, verspreid of gepubliceerd worden voor welke doeleinden dan ook zonder de voorafgaandelijke, uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van ING. Alle rechten voorbehouden. Aan de publicerende juridische entiteit, ING België N.V is vergunning verleend door de Nationale Bank van België en zij staat onder toezicht van de Europese Centrale Bank (ECB), de Nationale Bank van België (NBB) en de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA). ING België N.V. is opgericht in België (ondernemingsnummer 0403.200.393 te Brussel).

Voor Amerikaanse beleggers: wie dit rapport wenst te bespreken of transacties wenst uit te voeren met de effecten die hierin besproken werden, dient contact op te nemen met ING Financial Markets LLC, dat lid is van de NYSE, FINRA en SIPC en onderdeel is van ING, en dat de verantwoordelijkheid draagt voor de verspreiding van dit rapport in de Verenigde Staten conform de toepasselijke voorschriften.

Verantwoordelijke uitgever: Peter Vanden Houte, Marnixlaan 24, 1000 Brussel, België.